

"RACJONALNA POLITYKA OŚWIETLENIOWA W PRAKTYCE"

Projekt finansowany z Funduszy EOG w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

PODSTAWOWE DANE

Lider projektu:
STOWARZYSZENIE
POLARIS-OPP

Partnerzy projektu:
Gmina Jeleśnia,
Bevar mørket
Društvo Temno nebo
Slovenije
About Sp.J.

Czas realizacji
1.10.2021 – 30.09.2023

Przyznana dotacja:
115080,00 Euro

Miejsce realizacji:
Sopotnia Wielka

Dotacja pozyskana w ramach:
Program Aktywni Obywatele
– Fundusz Regionalny.

KRÓTKI OPIS PROJEKTU

Projekt dotyczy rzadko poruszanej jeszcze w Polsce tematyki zanieczyszczenia sztucznym światłem, jako jednego z bardzo szybko postępujących zagrożeń środowiska naturalnego (tzw. "ekologii nocy"). W Norwegii i Słowenii istnieją już od dawna krajowe ustawy ograniczające ten problem. W Polsce niestety jeszcze nie. Mimo to na terenie Gminy Jeleśnia w 2011 roku powstała społeczna, międzysektorowa inicjatywa utworzenia obszaru czynnej ochrony ciemnego nieba. Założeniem tego projektu jest utrzymanie i wsparcie oddolnej idei mieszkańców i mieszkank, określonej roboczo mianem "racjonalnej polityki oświetleniowej". Poprzez przeniesienie dobrych praktyk z ww. państw, chcemy metodą partycypacji obywatelskiej podjąć się próby opracowania pierwszej w kraju uchwały krajobrazu nocnego. W tym celu zostanie utworzony międzynarodowy komitet naukowy, zainicjowane warsztaty oraz rada dialogu społecznego (z udziałem NGO, JST, MSP oraz młodzieży!) na rzecz ekologii nocy w miejscowości Sopotnia Wielka na Żywiecczyźnie. Efektem będzie konsolidacja różnych grup społecznych, utrzymanie partnerstw, innowacyjna forma poprawy ochrony środowiska nocnego, a także zwiększenie bezpośredniego zaangażowania blisko 500 osób i 150 gospodarstw. Wartością dodaną będzie równoczesne powołanie pierwszego w Norwegii, Parku Ciemnego Nieba na terenie Finnskogen, w oparciu o współpracę trójstronną (PL-NO-SLO).

Na jakie problemy odpowiada projekt

Zanieczyszczenie światłem - „light pollution”

Pojęcie „light pollution” zostało sformułowane w latach 70 XX wieku, kiedy to zoolodzy zauważyli związek zanieczyszczenia sztucznym światłem z pojawiającymi się zaburzeniami w zachowaniu się zwierząt w ekosystemach nocnych [Ścieżor 2015, Politechnika Krakowska]. Zanieczyszczenie światłem ma wpływ na różne dziedziny takie jak astronomia, ekologia, zdrowie ludzkie, ekonomia i inne [Monografia pokonferencyjna 5.OKZŚ pod red. dr Kotarby, Centrum Badań Kosmicznych PAN, 2017]. Sztuczne światło pozwala na przedłużenie aktywności daytimej, pracę w

systemie trzymianowym, uznaje się je za symbol postępu cywilizacyjnego, jednak niestety jego nadmiar jest szkodliwy dla zdrowia, powodując zaburzenia naturalnego rytmu w przyrodzie przyczynia się do rozwoju wielu chorób, wpływa także na zmiany w nocnych ekosystemach zwierząt, generuje straty finansowe [op.cit.]. Sztuczne światło jest użytkowane nieracjonalnie, występuje bowiem tam, gdzie jest zbędne. Oprócz jego nadmiernej ilości równie ważną kwestią jest nieprawidłowa budowa i montaż źródeł światła [dr Tabaka, Politechnika Łódzka, Stowarzyszenie Elektryków Polskich, 2019]. Źródłem zanieczyszczenia jest oświetlenie zewnętrzne, m.in. lampy uliczne, oświetlenie zakładów przemysłowych, iluminacja ważnych obiektów, oświetlenie reklam [dr Kołomański 2014, IA UW]. W aspekcie powyższych argumentów racjonalne wydaje się traktowanie pojęcia „zanieczyszczenie światłem” tak jak innych zanieczyszczeń: gleby, wody, powietrza.

Świadomość problemu wśród mieszkańców Sopotni Wielkiej

W 2011 roku podjęto w Sopotni Wielkiej pierwsze w Polsce kroki w celu utworzenia tutaj pierwszego w kraju obszaru czynnej ochrony ciemnego nieba (za sprawą mieszkańców i mieszkanki - uchwała rady sołeckiej na zebraniu wiejskim w dn. 04.03.2011r. i naszego stowarzyszenia we współpracy z lokalnym urzędem gminy, Porozumienie nr 2/CN-001 z dn. 04.01.2012r.) Efektem tych decyzji było wykonanie 10 lat temu wspólnej inwestycji JST-NGO w oparciu o uzyskaną przez Gminę Jeleśnia dotację z UMWŚ, (Odnowa i Rozwój Wsi) na wymianę całego oświetlenia publicznego w ilości ponad 180 latarni ulicznych na takie, które chronią przed zanieczyszczeniem światłem. Niestety, inicjatywa podjęta w 2011r. jest obecnie niewystarczająca z powodu coraz większej ekspansji sztucznego światła typu LED, instalowanego głównie w gospodarstwach domowych, zarówno w nowopowstałych budynkach jak i już istniejących. W 2019r. w ramach projektu „Dark Sky Poland” oraz realizowanego w 2020r. projektu „Dark Sky Community” przez młodzież lokalną wraz z coach w osobie prof. dr hab. Krystyny Skwarło-Sońta z UW, zebrano i przeanalizowano 33 ankiety z lokalnych gospodarstw z terenu Sopotni Wielkiej. 27 ankietowanych wskazało zainteresowanie uczestnictwem w redukcji zanieczyszczenia światłem na przykładzie własnych gospodarstw, 4 były neutralne, a jedynie 2 odpowiedzi były negatywne. Istnieje więc potrzeba dotarcia do tych potencjalnych niezainteresowanych lub niezadowolonych (statystycznie) 18% naszych mieszkańców i mieszkanki w celu uzyskania konsensusu jak i podniesienia świadomości nt. problemu.

Brak krajowych uregulowań prawnych

Koncepcja, jaka została zapoczątkowana przed paroma laty na tym terenie jest także wyjątkowo wartościowym przykładem działań, jak stworzyć poczucie solidarności społecznej wokół tematu, który dla innych może być całkowicie abstrakcyjny, a na tym terenie okazał się wyjątkowym pomysłem dla rozwoju całej miejscowości. Przykład płynie do nas ze Słowenii oraz Norwegii, gdzie krajowe lub lokalne przepisy wskazując konkretne limity ograniczają zjawisko "light pollution". W Polsce takich przepisów nie ma, a dokumenty planistyczne czy konsultacyjne są jedynie opracowaniami pomocniczymi. Konieczne jest więc uchronienie wysiłku społecznego z poprzednich lat przed utratą tytułu Dark Sky Community dla naszej miejscowości, o który pretenduje od kilku lat wśród społeczności międzynarodowej (International Dark-Sky Association w USA).

„Obraz nocnego nieba z gwiazdami to nasze dziedzictwo kulturowe, wynikające z pracy Mikołaja Kopernika czy Jana Heweliusza. Pamiętajmy o tym!” — Piotr Nawalkowski

DZIAŁANIA PODEJMOWANE W PROJEKCIE

Powołanie i posiedzenia lokalnej rady dialogu społecznego ds. ekologii nocy / ochrony ciemnego nieba.

Celem spotkań będzie poszukiwanie kompromisu i wzrost świadomości ekologicznej, a także zwiększenie zaangażowania obywatelskiego w planowanie rozwoju lokalnego (wynikiem ma być opracowanie założeń uchwały krajobrazowej dot. ochrony gwieździstego nieba, krajobrazu nocnego i rozwoju astro-turystyki).

Powołanie i konsultacje panelu eksperckiego (międzynarodowego komitetu naukowego) na rzecz ekologii nocy.

Panel powołany zostanie w celu wymiany informacji, doświadczeń, opracowania wspólnych dokumentów na rzecz lokalnych polityk oświeceniowych (PL-NO-SLO), wzorów prawidłowego oświetlenia publicznego, doradztwa władzom lokalnym, wsparcia merytorycznego w radzie dialogu społecznego w Sopotni Wielkiej, doradztwa w zakresie osiągania kompromisu społecznego dla racjonalnej polityki oświeceniowej itp.

Warsztaty oświeceniowe / ekologii nocy i partycypacyjne z mieszkańcami, mieszkankami i młodzieżą sołectwa Sopotnia Wielka.

Każdy warsztat będzie polegał na zwiększeniu świadomości o naturalnym środowisku nocnym i korzyściach z jego ochrony oraz zajęciach praktycznych jak odpowiednio ustawić przydomową lampę, jak dobrać i wymienić żarówki na energooszczędne, jak zmienić źródło światła na „ciepłe”, jak stosować fotokomórki czy reduktory mocy itp. Zajęcia poprowadzą: przyrodniczka, chronobiolożka, elektryk, astronom, ekolożka, animatorka młodzieżowa czy komunikolog społeczny itp. - osoby z panelu eksperckiego i POLARIS-OPP.

Prace nad lokalną polityką w praktyce - uchwałą krajobrazową dot. gwieździstego nieba.

Prace nad lokalną polityką i późniejszym kształtem uchwały krajobrazowej będą prowadzone po ukonstytuowaniu pierwszego składu rady dialogu społecznego. Do debaty i konsultacji stopniowo będą włączani uczestnicy i uczestniczki warsztatów oświeceniowych, którzy na przykładzie własnego gospodarstwa będą wyrażać opinię nt. uchwały w tym względzie. Istotnym będzie uzyskanie zrównoważonych rozwiązań między jasnymi ulicami, a ciemnym niebem.

Seria międzynarodowych prelekcji / meetingów edukacyjnych w formie on-line nt. ekologii nocy i tematach pokrewnych.

Meetingi posłużą za kanał wspólnego informowania się o nowych badaniach i osiągnięciach w naszych krajach jak i podnoszenia świadomości społecznej o "light pollution" w kategoriach zanieczyszczeń ekologicznych środowiska naturalnego. Odbywać się będą w formule otwartej na platformie typu Zoom lub Teams, przynajmniej raz na miesiąc. Poprowadzą go na zmianę eksperci i ekspertki z PL-NO-SLO, wchodzący w skład komitetu naukowego.

Wizyty studyjne oraz "job shadowing" w Norwegii i Słowenii.

Przewidujemy trzy wizyty studyjne z udziałem polskich działaczek i działaczy zaangażowanych w realizację projektu i pracę bezpośrednią nad lokalną polityką w Sopotni Wielkiej.

Festiwale Ciemnego Nieba 2022r. i 2023r.

To wydarzenia mające charakter plenerowej imprezy otwartej. Koncepcja Festiwalu to obserwacje astronomiczne w pozycji leżącej od wieczora do

brzasku pod gołym niebem z muzyką na żywo i prelekcjami osób z komitetu naukowego. Liczymy, że w obserwacjach i pokazach teleskopowych weźmie udział ok. 5000s. łącznie. Zgłoszenia przyjmowane będą on-line, telefonicznie i osobiście w lipcu każdego roku. Przewidujemy udział przedstawicieli i przedstawioelek Bevar mørket i Temne nebo (bezpośrednio lub on-line w przypadku ograniczeń pandemicznych), w celu przeniesienia dobrych praktyk i wzajemnej wymiany informacji z mieszkańcami oraz mieszkankami.

REZULTATY PROJEKTU

- wypracowanie 1 konsensusu lokalnego, dot. redukcji "Light Pollution (LP)"; 1 uchwała krajobrazowa/polityka lokalna;
- zaktywizowanie i przeszkolenie min. 2000s.;
- 4 partnerstwa projektowe (PL-NO-SLO)+JST+MSP;
- powołanie 1 stałej, także po projekcie, lokalnej rady dialogu społecznego na rzecz redukcji "LP";
- 1 dobra praktyka krajowa do konsultacji w Ministerstwie Infrastruktury, Klimatu i Środowiska;
- 1 Dark Sky Park w Norwegii;
- min. 15 opinii i rekomendacji międzynarodowego komitetu naukowego;
- 2 prawnie chronione obszary naturalnej ciemności (PL-NO);
- Łączna liczba osób, które zaangażują się w projekt: 1600 os.

PARTNERZY PROJEKTU

Urząd Gminy Jeleśnia (Polska): od 2009r. czynnie wspiera rozwój innowacyjnej w skali kraju, tzw. ochrony ciemnego nieba i astro-turystyki (pierwsza taka w Polsce) za sprawą naszej organizacji, która była inicjatorem. W ramach wspólnej dotacji z PROW 2007-2014 w 2011r. wymieniliśmy całe oświetlenie uliczne zgodne z ULOR=0% pod obszar CN-001 dla astro-turystyki i nie tylko. W 2016r. Gmina użyczyła poddasze szkoły w Sopotni Wielkiej, gdzie wybudowaliśmy Obserwatorium Astronomiczne i salę/świetlicę wiejską z biblioteką dla dzieci i młodzieży.

Bevar mørket (Norwegia): to jedyna organizacja pozarządowa zajmująca się czynną ochroną ciemnego nieba w Norwegii. Organizacja posiada ogromny potencjał 250 zrzeszonych osób, głównie ekspertów i ekspertki z uczelni wyższych, jak astronomia, prawo, inżynieria drogowa, architektura, oświetlenie itp. Erling Fjeldås - ich członek i prawnik Norweskiego Zarządu Dróg Publicznych, napisał mistrzowskie rozporządzenie o zanieczyszczeniu światłem w prawie norweskim. Chcemy czerpać z tego doświadczenia, ich potencjału, sukcesów, którymi chcą się z nami podzielić.

Društvo Temno nebo Slovenije (Słowenia): powstało w 2008 roku. Wcześniej przez kilka lat działali jako obywatelska inicjatywa obywateli zaniepokojonych rosnącym zanieczyszczeniem światłem na Słowenii. Zwracali uwagę profesjonalnej i szerokiej publiczności na problem zanieczyszczenia światłem i jego negatywny wpływ na obserwacje astronomiczne, zdrowie człowieka i środowisko w ogóle. Dzięki ich działaniom w 2007r. Rząd Republiki Słowenii przyjął pierwszy w Europie dekret w sprawie wartości granicznych zanieczyszczenia środowiska światłem, który wprowadza kontrolę i pewne ograniczenia w zakresie oświetlenia zewnętrznego.

About Aneta Jeżyna-Becela & Agnieszka Ostrowska-Gołąb Sp. J. (Polska): to jedna z czołowych agencji PR w Polsce specjalizująca się w kampaniach marketingowych, eventach, Tennant Communication, Public Relations, CSR, social mediach i publishingu. Od lat współpracuje ze Stowarzyszeniem POLARIS – OPP przy realizacji dużych wydarzeń i eventów popularno-naukowych w oparciu o astronomię i nauki pokrewne na terenie całego kraju. Wspólnie opracowaliśmy unikatową

ofertę edukacyjną, cieszącą się dużym zainteresowaniem wśród klientów branży retail, jak chociażby „Baza Marsjańska” z Wirtualnym Obserwatorium Ciemnego Nieba czy wystawa interaktywna „Misja po Układzie Słonecznym”.

LIDER PROJEKTU

Stowarzyszenie POLARIS-OPP obchodzi w 2021 roku 27 lat swojej działalności (choć w KRS dopiero od 2001r.), pomimo faktu iż nikt nie dawał nam więcej niż rok funkcjonowania. Zaczynaliśmy od siedziby w garażu i grupki pasjonatów, uznawanych często za "wariatów" leżących w nocy na środku pola i patrzących w niebo. W latach 90-tych w małej wiosce beskidzkiej, prawie nikt z mieszkańców nie rozumiał czym jest zamiłowanie do astronomii i po co zabieramy młodzież na łóżka polowe w teren. Tymczasem my ukazywaliśmy młodym ludziom, że mają coś wyjątkowego - doskonałe warunki do rozwoju pasji dzięki obserwacjom ciemnego nieba i nawet jeśli mają mniejsze szanse, bo brakuje dostępu do centrów nauk, muzeów, czy ośrodków edukacyjnych, nie oznacza to, że są gorsi - wręcz przeciwnie. Staraliśmy się walczyć z uprzedzeniami i dyskryminacją osób z terenów wiejskich. Te wartości przyświecają nam w celu statutowym po dzień dzisiejszy, zaś nauki ścisłe jak astronomia, ekologia, meteorologia czy fizyka, wykorzystujemy do aktywizacji społecznej na różnym szczeblu – zarówno lokalnym, regionalnym, jak i ogólnokrajowym. Na bazie tego doświadczenia realizujemy własne programy, jak: "Przybliżmy Dzieciom Niebo" - u jego podstaw leży popularyzacja astronomii i stwarzanie młodym adresatom możliwości rozwijania tego hobby poprzez wsparcie finansowe, materialne jak i merytoryczne; "WGW" - program polegający na utworzeniu stałej formacji osób zainteresowanych naukami ścisłymi w celu edukacji pozaformalnej społeczeństwa na zasadzie wyjazdowych spotkań i prelekcji (głównie na wsiach); "Ciemne Niebo - Polska" – nasz flagowy program, zainicjowany przez nas jako pierwszy w kraju, którego zadaniem jest zwiększenie świadomości społecznej nt. problemu zanieczyszczenia sztucznym światłem i edukacja o metodach jego redukcji (www.ciemnieniebo.pl). Tego zagadnienia dot. właśnie niniejszy projekt. Działania realizujemy stale i są to także zjazdy, festiwale naukowe, projekty, eventy czy pikniki popularyzatorskie.

Kontakt z nami

Stowarzyszenie POLARIS-OPP
Sopotnia Wielka 174
34-340 Jeleśnia
695-14-29-49
polaris@op.pl ciemnieniebo@op.pl
www.polaris.org.pl
www.ciemnieniebo.org.pl
FB: [ciemnieniebopolska](https://www.facebook.com/ciemnieniebopolska)
Instagram: [polarisopp](https://www.instagram.com/polarisopp)